

Zo gebruik je de kracht van neurodiversiteit in jouw lokaal

Onderwijs voor alle breinen

Donderdag 9 oktober zat theater De Kampanje in Den Helder vol met leraren, schoolleiders en beleidsmakers. Zo'n 130 mensen kwamen samen om te praten over toegankelijk onderwijs. Spreker was Mirjam Nijhuis, onderwijsontwikkelaar en pleitbezorger voor meer aandacht voor neurodiversiteit in de klas. "We zien vaak wat anders bedrade breinen níet kunnen, in plaats van te kijken naar wat ze juist wél goed kunnen."

'Als we vooral energie steken in de dalen, vlakken we de pieken af'

Mirjam Nijhuis werkte jarenlang als onderzoeker, docent en schoolleider, en zet zich nu als onderwijsontwikkelaar in voor wat ze noemt neuro-inclusief onderwijs. "Neurodiversiteit betekent dat ieder brein net een beetje anders werkt", legt ze uit. "Dat gezegd hebbende, weten we ook dat ongeveer 20 procent van de leerlingen een anders bedraad brein heeft. Die kinderen ervaren de wereld op hun eigen manier. Ze verwerken prikkels anders, communiceren anders of leren anders. Denk aan kinderen met ADD, ADHD, PDD-NOS of hoogbegaafde leerlingen. Al deze varianten zijn er altijd al geweest, alleen plakken we er in onze maatschappij een etiket op. Dat etiket heeft

voordelen, denk bijvoorbeeld aan passende hulpverlening en zorg waar nodig. Maar het komt ook met een norm en stigma, waardoor kinderen op dagelijkse basis te maken krijgen met oordelen, zoals 'doe nou eens normaal'."

Ieder brein heeft een functie

Volgens Nijhuis is neurodiversiteit een natuurlijke vorm van menselijke variatie. "We zijn geneigd te denken in termen van normaal en afwijkend. Maar binnen de evolutie is die variatie juist van grote waarde. Als we teruggaan naar de tijd van de jagers en verzamelaars waren de taken hierdoor perfect verdeeld. Mensen met ADHD waren destijds de hyperalerte

verkenner. Hoogbegaafde groepsleden waren bij uitstek de strategen in de groep. En mensen met autistische trekken waren uitstekende patroonherkenner. Kortom: ieder brein heeft een functie. Alleen zijn we onze maatschappij en ons onderwijs gaan inrichten op het gemiddelde brein. En dat werkt niet voor iedereen even goed."

In het onderwijs willen we allemaal dat leerlingen 'mee kunnen komen'. Maar wat als je brein niet past binnen dit schoolse systeem? Nijhuis: "Dan verlangen we van kinderen dat ze zich aanpassen aan iets wat niet voor hen gemaakt is. Daarbij ligt de focus vooral op de tekortkomingen van deze leerlingen. We zien vaak wat anders bedrade breinen niet kunnen, in plaats van te kijken naar wat ze juist wél goed kunnen. Een kind met dyslexie kan bijvoorbeeld ongelooflijk goed ruimtelijk denken, een leerling met ADHD is vaak creatief en energiek, en iemand met autisme ziet patronen die anderen missen. Zonde als we daar in het onderwijs niets mee doen."

Een spiky profile

Een spiky profile noemt Nijhuis die combinatie van uitzonderlijke talenten aan de ene kant en uitdagingen aan de andere. "Iedereen heeft een profiel met pieken en dalen. Bij anders bedrade leerlingen zijn die pieken en dalen alleen extremer. Als we vooral energie steken in het wegwerken van die dalen door te focussen op zaken die ze niet goed kunnen, vlakken we automatisch hun pieken af. Terwijl daar hun talenten en unieke toegevoegde waarde zitten. We hebben juist die pieken nodig, als individu maar zeker ook als samenleving."

De vraag die centraal stond tijdens de bijeenkomst op 9 oktober was dan ook hoe docenten beter op neurodiversiteit kunnen inspelen. Volgens Nijhuis begint het met bewustwording. Ze vat het samen in één krachtige zin: "Gedrag is taal. Een kind probeert je met zijn gedrag iets duidelijk te maken. Misschien

Inkopper

Leraren op kop

Na vele jaren zuchten en zwoegen in de achtervolging melden leraren zich nu dan toch aan de kop van het peloton methodeschrijvers. De slipstream blijkt minder comfortabel dan gedacht. De kans op ongelukken in de drukte is groter en de ploegleiders van het uitgeversgilde kiezen nog wel eens een kostbare omweg. Nu de leraren zich aansluiten bij de nieuwe Neon-ploeg en vooraan willen rijden, zullen ze aanmerkelijk meer wind gaan vangen en dus harder moeten trappen. Zeker als ze ook nog eens verschillende wegen mogen kiezen. Dat vraagt veel van hun didactisch kompas.

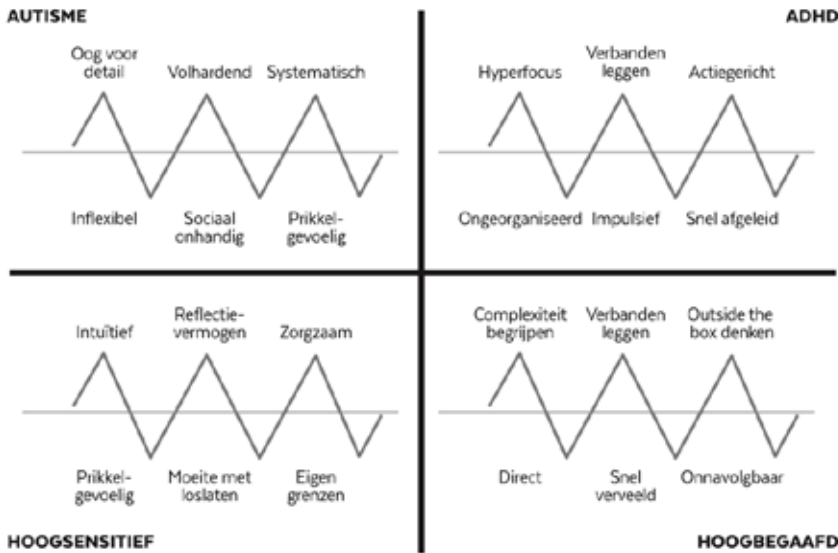

Zijn de huidige methodes slecht? Niet per definitie. Het is maar hoe je ze gebruikt, als 'slaaf' of als kritische professional. Zijn ze duur? Zeker, mede door het eenmalige gebruik van werkboeken. Alsof je voor iedere rit nieuwe banden nodig hebt. Hebben leraren een rol in het schrijven van methodes? Zeker wel, sommigen als schrijver, anderen door lessen uit te proberen. Hebben ze de vrijheid om methodes naar eigen inzicht te gebruiken? Zoals ik in mei al schreef, volgens hun benoeming wel (De leraar heeft zeggenschap over inhoud van de lesstof, de wijze waarop de lesstof wordt aangeboden en de middelen die daarbij worden gebruikt.). Dat een methode uit moet, is een eeuwigdurend misverstand. Dat alle werkboeken vol moeten eveneens. Het gaat er namelijk niet om wat er gedaan is, maar om wat er is geleerd. En dan niet aan het eind van een les, zoals vaak wordt gevraagd, maar op langere termijn. En dat zal voor iedereen, leerling en leraar, verschillend zijn.

Soms geeft een methode niet genoeg handvatten om te leren. Dan moet de leraar (de school) zorgen voor alternatieven. Zo gaven in de tijd dat ik nog met twee poten in de klei stond, de eerste realistische rekenmethodes met hun inzicht bevorderende didactiek onvoldoende aandacht aan automatisering. Aanpakken dus. Toen voor breuken en procenten de methode niet tot ontwikkeling leidde, besloot ik met Kees Buijs, toen nog wiskundedocent aan de PABO, later bij het SLO, het fictieve land Granovia te ontwerpen. Alles werd daar eerlijk verdeeld (ook nog een maatschappelijke context dus). We ontwierpen werkbladen, nodigden een vriend uit als ambassadeur van Granovia, spraken daar Frans mee voor de klas en maakten het zo levensecht, dat ouders kwamen vragen waar dat land toch lag. Ze hadden het overal opgezocht. Het was veel werk, elke zondagmiddag aan het ontwerpen, maar we hadden lol en vooral resultaat. Hebben mijn collega's de werkbladen later gebruikt? Nee. Er was intussen een andere methode verschenen. Die leek ze wel wat.

Je eigen fiets bouwen is te veel gevraagd, maar een paar onderdelen aanpassen kan zeker. En misschien bouwen de renners van de Neon-ploeg wel samen een uitstekende en voordelige fiets.

Ruud Musman

voelt het zich niet veilig, overprikkeld of onbegrepen. Als je alleen het gedrag corrigeert, mis je de boodschap erachter. Als je gedrag ziet als taal, kan ieder kind elke dag opnieuw beginnen.”

Wat werkt in de klas
Tijdens haar lezing in Den Helder deelde Nijhuis drie kernpunten met haar publiek, die helpen om neuro-inclusief onderwijs in de praktijk te brengen. Dat begint met de houding van de leerkracht. “Ken jezelf en weet wat je eigen triggers zijn. Als je zelf rustig blijft, kun je beter co-reguleren. Samen met het kind kun je balans vinden. Een kind dat boos of onrustig is, heeft jouw rust nodig. En jouw oprechte nieuwsgierigheid.”

Daarnaast is het maken van onderscheid tussen doel en middel essentieel, benadrukt Nijhuis. “Het doel is wat je wilt dat leerlingen leren, het middel is de weg ernaartoe. Door daarin te variëren en leerlingen mee te laten denken over hoe ze dat doel willen bereiken, zorg je voor eigenaarschap en motivatie. Door zelf als leerkracht obstakels voor leren aan de voorkant weg te halen, kan je ervoor zorgen dat iedere leerling maximaal wil en kan meedoen.”

Ze geeft een eenvoudig voorbeeld: “Stel dat het doel is om samen te werken en de opdracht is om een vlaggetjesslinger te maken. Vaak denken we dan dat iedere leerling een driehoek versiert,

misschien zelfs wel op precies dezelfde manier. Maar waarom niet een hartje, vierkant of rondje? Of een 3D figuur? Van karton, papier, papier marché of materiaal naar keuze? Als je het middel vrijlaat en je richt op het samenwerkingsproces waarbij iedere leerling een unieke toegevoegde waarde heeft, krijg je een kleurrijkere en originelere slinger. Zo zie je letterlijk de diversiteit van de leerlingen in je klas in de slinger terug.”

Tot slot is het creëren van een prikkelarme, veilige leeromgeving cruciaal voor neuro-inclusief onderwijs. “Rust en structuur zijn onmisbaar”, weet Nijhuis. “Denk aan de inrichting van het lokaal, waar plekken zijn waar leerlingen zich even kunnen terugtrekken. Het gaat erom dat je ruimte biedt aan ieder kind om te kunnen leren en groeien op zijn of haar eigen manier.”

Kleine stappen, groot verschil
Veel docenten herkenden zich in het plaatje dat Nijhuis tijdens de bijeenkomst schetste. “De meeste leraren staan open voor neuro-inclusief onderwijs”, knikt ze. “Maar de vraag is vaak: hoe? Hoe pas ik dit toe in mijn klas? De sleutel tot succes schuilt niet in het opzetten van grote projecten, maar juist in het nemen van kleine stappen. Begin klein. Let bijvoorbeeld op je eigen reactie op moeilijk verstaanbaar gedrag van leerlingen. Oefen met de 1,5 seconde tussen het gedrag en je reactie. Of probeer meer

doelgericht te werken in je lessen. Geef daarbij variatie in hoe de leerlingen het doel leren én aantonen dat ze het geleerd hebben. Het belangrijkste is dat je nieuwsgierig blijft en durft te experimenteren.”

Nijhuis begeleidt zelf scholen in dit proces. “Als je als team betrokken bent en gemotiveerd om te leren, kun je binnen het huidige systeem al heel veel bereiken”, merkt ze in de praktijk. “Daarbij heb je elkaar nodig. Als je als team elkaars talenten kent, kun je elkaar aanvullen en versterken. Zo werk je samen aan een sterk en creatief collectief brein voor jullie school. Je hoeft echt niet alles zelf te kunnen. Juist door als team een voorbeeld te zijn in samenwerking vanuit neurodiversiteit, kan je oog hebben voor al die verschillende breinen van de leerlingen en maak je samen een groot verschil voor kinderen, hun ouders en voor het onderwijs van de toekomst.”

De visie op neurodiversiteit die in dit artikel wordt gedeeld, is gebaseerd op het boek 'Als alle breinen leren' van Saskia Schepers (AllMindsThrive). Schepers en Nijhuis werken samen om neurodiversiteit in het onderwijs op de kaart te zetten.